

*До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, 65009*

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Кедик Вероніки Петрівни
«Універсальний та реальний принципи чинності закону України про
кримінальну відповідальність у просторі», поданої на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право.**

Відзив підготовлено на підставі вивчення дисертації, автореферату дисертації, а також опублікованих за темою дисертації праць.

Актуальність обраної теми.

Загальна тенденція до уніфікації та гармонізації кримінального права в світі має особливе значення відповідно до правил дії кримінального закону в просторі. Визначення меж просторового дії свого кримінального закону неминуче зачіпає юрисдикційні інтереси інших держав, через що враховувати зміст зарубіжного кримінального законодавства з питань дії кримінального закону в просторі необхідно. Систему правил дії кримінального закону в просторі слід розробляти з урахуванням кримінального законодавства інших країн, оскільки існують проблеми дії кримінального закону в просторі, які принципово не можуть бути вирішені правозастосовчою практикою окремої держави. До них відносяться виявлені, при зіставленні вітчизняного та зарубіжних кримінальних законів в просторі, колізії правил просторового дії кримінального закону.

Встановлення меж дії кримінального закону держави свідомо порушують кордони інших національних юрисдикцій, призводить або до того, що правила дії кримінального закону в просторі носять декларативний характер, не будучи забезпечені ефективним механізмом їх реалізації, або породжує юрисдикційні спори між державами. В умовах колізії національних правил дії кримінального закону в просторі питання про те, за кримінальним законом якої держави підлягає

кримінальній відповідальності особа, яка вчинила транснаціональний злочин, найчастіше вирішується на політичному рівні або в залежності від того, в зоні досяжності правоохоронних органів якої держави виявилася особа, яка вчинила злочин. Звести до мінімуму просторові колізії національних кримінальних законів можливо лише шляхом гармонізації правил їх просторової дії. Ці теоретичні та практичні проблеми формулювання та реалізації універсального та реального принципів дії кримінального закону у просторі і визначили актуальність дослідження В. П. Кедик.

Незважаючи на велику кількість розробок вітчизняних та зарубіжних науковців про принципи чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі в цілому, дослідженню проблем реалізації універсального та реального принципів дії кримінального закону у просторі присвячено не багато. Невелика кількість робіт присвячена комплексному дослідженню принципів дії кримінального закону у просторі, причому в окремих їх аспектах (П. П. Андрушко, В. І. Борисов, О. М. Броневицька, М. В. Бугоменський, А. А. Вознюк, В. К. Грищук, Дрьоміна Н. В., О. О. Житний, К. П. Задоя, О. В. Замудрякова, Н. А. Зелінська, Т. І. Ковальова, М. Й. Коржанський, М. П. Куцевич, С. П. Кучевська, П. С. Матишевський, А. А. Митрофанов, О. І. Моїсєєв, В. О. Навроцький, Ю. А. Пономаренко, Т. В. Родіонова, А. В. Савченко, М. П. Свистуленко, О. В. Степаненко, Є. Л. Стрельцов, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. Б. Харченко та деякі інші). Багато вчених розглядають досліджувану дисертанткою тему на рівні науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України або окремих підрозділів підручників з кримінального права.

Структура дисертації обумовлена метою й предметом дослідження, відповідає вимогам щодо цього виду робіт і складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Висвітленні дисертанткою питання відзначаються науковим підходом до їх розгляду, методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання суспільно-правових явищ, наукові принципи й концептуальні положення, розроблені в кримінологічній і кримінально-правовій галузях, а також спеціальні методи їх вивчення: порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний, юридичний (догматичний) та системного аналізу тощо. Необхідність такого підходу до проведення цього наукового дослідження достатньо обґрунтована. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені як власне принципам кримінального права, так і принципам чинності кримінального закону у просторі, а також праці з теорії права та держави, кримінального права, кримінології, кримінально-процесуального та інших юридичних наук.

Нормативну базу роботи склали пам'ятки кримінального права, які діяли на території України в минулому, акти чинного законодавство України та деяких зарубіжних держав (Республіки Азербайджан, Республіки Болгарія, Королівства Нідерланди, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Молдова, Республіки Польща, Австрійської Республіки, Італії, Федеративної Республіки Німеччина, Франції, Швейцарської Конфедерації та інших).

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять узагальнення судової практики, матеріали судової практики, дані судової статистики; результати анкетування.

Все це дозволяє зробити висновок про належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Наукова новизна одержаних результатів, висновків і рекомендацій полягає в тому, що дисертація є самостійною завершеною роботою, є одним із перших у вітчизняній науці кримінального права комплексним дослідженням

методологічних, теоретичних та практичних аспектів принципів чинності кримінального закону у просторі в кримінальному праві.

Так, цікавою та по новому обґрунтованою для кримінально-правової теорії та практики видається спроба автора на підставі компаративістського та системного аналізу сутності та змісту понять «універсальний та реальний принципи чинності кримінального закону у просторі» і з урахуванням положень Конституції та інших нормативно-правових актів України сформулювати нові авторські дефініції понять: «універсальний принцип чинності кримінального закону у просторі» – це право держав-учасниць міжнародних договорів (конвенцій) реалізовувати екстратериторіальну юрисдикцію стосовно іноземців або осіб без громадянства, які вчинили міжнародні злочини або злочини міжнародного характеру, що посягають на інтереси декількох держав чи міжнародного співтовариства; «реальний принцип чинності кримінального закону у просторі» – це право будь-якої держави реалізовувати свою екстериторіальну юрисдикцію стосовно іноземців або осіб без громадянства, які вони вчинили передбачені кримінальним законом цієї держави тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод її громадян або інтересів цієї держави.

В. П. Кедик пропонує механізм реалізації універсального принципу повинен бути побудований шляхом встановлення ієрархії юрисдикцій на підставі міжнародного та міждержавного узгодження змістовних та формалізованих засад реалізації універсального принципу чинності кримінального закону у просторі.

Дисертанткою вдосконалено теоретичні положення щодо відокремлення певних категорії суб'єктів, на яких може бути поширена юрисдикція держави щодо реального принципу чинності кримінального закону у просторі. Обґрунтовано доводиться, що такими особами є іноземці – особи, які не перебувають у громадянстві України і є громадянами (підданими) іншої держави або держав (в тому числі, біпатриди, що не мають громадянства України, біженці-іноземці чи особи-іноземці, які потребують додаткового або тимчасового захисту, які не перебували в Україні на момент вчинення злочину), і які не проживають постійно на території України; особи без громадянства – особи, яких жодна

держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином (в тому числі, біженці без громадянства чи особи без громадянства, які потребують додаткового або тимчасового захисту, які не перебували в Україні на момент вчинення злочину), і які не проживають постійно на території України.

Особливу увагу привертає до себе пропозиція В. П. Кедик щодо необхідності забезпечення оптимальної конкретизації підстави застосування реального принципу шляхом наведення певного переліку злочинів, вчинення яких іноземними громадянами або особами без громадянства за межами її території дозволяло б застосувати реальний принцип чинності кримінального закону в просторі.

Практичним результатом представленого дослідження є запропонована дисертанткою нова редакція частини першої статті про чинність закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених громадянами України або особами без громадянства за межами України.

Значущість дисертації для науки й практики.

Сформульовані в дисертації та авторефераті висновки і пропозиції можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – для подальших розробок, спрямованих на вивчення проблематики принципів чинності кримінального закону у просторі; правотворчій діяльності – при розробці пропозицій щодо вдосконалення законодавства України; правозастосовній діяльності – для покращення ефективності практичної діяльності органів державної влади; навчальному процесі – при викладенні курсу кримінального права, а також при підготовці методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників із зазначеної дисципліни.

Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

За результатами дослідження дисертанткою опубліковано двадцять статей, у тому числі шість – у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, та одна – у зарубіжному науковому виданні, тринадцять тез доповідей на науково-практичних конференціях. Наукові ідеї та розробки оприлюднені без

співавторів у наукових фахових та інших виданнях. Про належний рівень публікацій дисертантки за темою дисертації говорить і те, що вони увійшли в науковий обіг, на них є посилання в наукових працях інших авторів. У публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційного дослідження. Автореферат дисертації ідентичний за змістом з основними положеннями самої дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи теоретичну і практичну значимість дисертації В.П. Кедик, її актуальність і наукову новизну, слід відмітити, що положення дисертації також містять окремі *зауваження, недоліки та спірні моменти*, зокрема:

1. Спірною видається структура дисертації. Дослідження має традиційний та виключно кримінально-правовий характер з елементами компаративістики, авторка наприкінці у підрозділі 3. 2. «Реалізація універсального і реального засад чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі щодо при застосуванні законодавства видачі осіб», що складається з 9 сторінок, серед іншого, піднімає питання щодо реалізації системного здійснення комплексу заходів законодавчого, організаційно-управлінського та правоохоронного характеру спеціалізованими державними органами щодо використання екстрадиції на підставі універсального та реального принципів чинності кримінального закону у просторі. Вважаю, що на даному етапі дослідження загальні та спеціальні питання екстрадиції досліджені недостатньо і принаймні потребують окремої уваги, що можливо є одним з напрямків подальшого наукового пошуку.

2. Підрозділ 1.1. «Поняття та види принципів чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі» містить багато важливої, цікавої інформації щодо змістовних характеристик принципів дії кримінального закону у просторі. Зокрема, значущими є спостереження авторки, що принципи права є системоутворюючою, фундаментальною, універсальною категорією, яка визначає зміст і напрямки правового регулювання і поширюється на всіх суб'єктів права. Так, це дуже цінні спостереження, вони створюють певну картину

співвідношення та взаємозв'язку зазначених принципів. Однак, висновки авторки, які б мали бути сформульовані на підставі цієї інформації вийшли достатньо абстрактними та завжди системними.

3. Підрозділ 1.3, в якому розглядається щодо універсального та реального принципу чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі має назву «Універсальний та реальний принципи чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі в кримінальному праві зарубіжних країн». Тим самим авторка поклала на себе зобов'язання осмислити кримінально-правові норми інших країн про принципи чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі у, так би мовити, українському контексті. На жаль, В. П. Кедик не завжди виконує цю місію вдало. Аналіз цього питання авторкою має дещо поверховий характер, а відповідні судження дисертантки частково видаються суперечливими і недостатньо переконливими. Передусім складається враження, що у дисертантки немає чіткої та послідовної позиції стосовно того, що становить структуру цих кримінально-правових інститутів. Ця поверховість дисертантки до питань загального характеру відбивається на її подальших судженнях і висновках щодо можливості запозичення зарубіжного досвіду регламентації універсального та реального принципу чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі. Дисертантка інколи некоректно інтерпретує положення актів зарубіжного кримінального права.

Крім того, у дисертації питання міжнародного та зарубіжного досвіду могли б отримати своєї більш комплексної форми:

по-перше, уявляється, що їх потрібно було б розглянути не у підрозділі 1.3., а на початку дослідження, та не тільки в якості перспективних, але й сьогоденних напрямів розвитку кримінального права;

по-друге, при аналізі більшості зарубіжних кримінальних законів авторка використала їх переклади 1998-2004 рр. російською мовою, не звернувшись до з'ясування відповідних положень мовою оригіналу, звідси зміст окремих норм щодо універсального та реального принципів чинності кримінального закону у просторі уявляється дещо рудиментарним;

по-третє, не проаналізовані кримінальна статистика, наукові праці та судова практика в тих зарубіжних країнах, що згадані у підрозділі 1.3. дисертації.

4. При цьому, на жаль, поза увагою авторки залишається певний обсяг матеріалу, який, за нашим переконанням, варто було б помістити до додатків задля підтвердження репрезентативності дисертаційного дослідження. Зокрема, йдеться про:

- по-перше, комплекс статистичних даних щодо злочинів, в яких були реалізовані універсальний та реальний принципи чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі (скільки злочинів було вчинено по роках, в яких регіонах, цифри, відсотки тощо), який у авторки має несистемний характер;

- по-друге, таблиці, цифри, відсотки, аналітичні довідки щодо дослідження дисертантом задекларованої у вступі його роботи емпіричної бази - судових рішень вітчизняних судів різних інстанцій, які були постановлені у 2004-2019 роках, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень та у збірниках судової практики, які у роботі відсутні.

5. З метою розширення досліджуваної теоретичної бази було б доцільним більше використовувати праці зарубіжних вчених, і не тільки російськомовних.

Однак, вказані зауваження носять дискусійний і більш рекомендаційний характер і не знижують в цілому позитивної оцінки дисертаційної роботи.

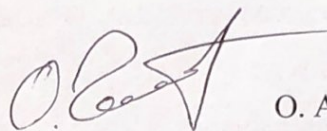
Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів. З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків вважаю, що дисертація В. П. Кедик «Універсальний та реальний принципи чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі», є завершеною кваліфікаційною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему, а саме розкриття змісту принципів чинності кримінального закону у просторі, а також відображення їх теоретичного

та практичного значення в умовах сучасної політико-правової реальності та формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення реалізації досліджуваних принципів.

На підставі зазначеного вище вважаю, що дисертація *«Універсальний та реальний принципи чинності закону України про кримінальну відповідальність у просторі»* відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор **Кедик Вероніка Петрівна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

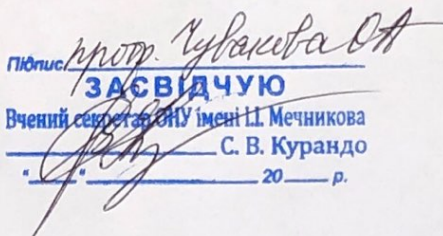
Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права,
кримінального процесу і криміналістики
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

О. А. Чуваков

« 01 » 04 2021 року

Підпис:
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар ОНУ імені І.І. Мечникова
С. В. Курандо
" " 20 р.